

Näringsutskottets betänkande

1980/81: 10

över motion om lagstiftning mot multinationella företag

Ärendet

I motion 1979/80:1789 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om multinationella företag i enlighet med vad som anförts i motionen.

Motionen

Motionärerna tar upp de multinationella företagens betydelse för olika länders sysselsättning och ekonomi. De förordar skärpning av den lagstiftning som reglerar dessa företags verksamhet i Sverige. I första hand är det viktigt, uttalar motionärerna, att den samhälleliga och fackliga insynen i de utländska multinationella företag som är verksamma i Sverige blir lika stor som den skulle ha varit om företaget hade varit svenskt. Motionärerna anser att de riktlinjer för multinationella företag som har utarbetats inom OECD bör – med vissa skärpningar – läggas till grund för en svensk lagstiftning. En lagstiftning om de multinationella företagen bör enligt motionärerna också innefatta regler för etablering i Sverige.

Några begrepp

I såväl svenskt som internationellt språkbruk förekommer ofta termen *multinationellt företag (MNF)*. Inom FN används numera begreppet *transnationellt företag (TNF)*. Ett annat vanligt uttryck är *internationell koncern*. I den fortsatta framställningen används de tre begreppen synonymt i den huvudsakliga betydelsen av en koncern där åtminstone någon koncernenhet driver verksamhet i annat land än moderbolaget. En utförligare diskussion kring de tre här nämnda begreppen finns i betänkandet (SOU 1978:73) *Kontroll av utländsk företagsetablering i Sverige m. m.* (s. 131 f.).

OECD:s riktlinjer för multinationella företag, m. m.

1976 års deklaration och beslut om internationella investeringar och multinationella företag

Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) bildades år 1961 och är ett samarbetsorgan för de västeuropeiska länderna samt Australien, Förenta staterna, Japan, Canada och Nya Zeeland i frågor rörande ekonomisk politik i vidsträckt mening. OECD:s huvudorgan är

rådet, vars sammanträden kan ha karaktären av ministermöten eller utgöras av möten mellan ständiga ombud, och exekutivkommittén. Arbetet inom organisationen är fördelat på ett stort antal fackkommittéer. Till OECD är vidare knutna två rådgivande kommittéer. Trade Union and Advisory Committee (TUAC) med fackliga företrädare och Business and Industry Advisory Committee (BIAC) med företrädare för näringslivet.

OECD antog år 1961 en *kapitalliberaliseringsstadga*, som bl. a. reglerar internationella direktinvesteringar. Enligt stadgans artikel 1 a åtar sig medlemsstat att fortlöpande avskaffa restriktioner för kapitalrörelser i den utsträckning det är nödvändigt för effektivt ekonomiskt samarbete. Det finns emellertid möjligheter att göra sådana undantag som till viss del kan minska ett lands förpliktelser enligt stadgan.

Den internationella debatten i början av 1970-talet om de multinationella företagens verksamhet ledde bl. a. till att diskussioner togs upp inom OECD om utarbetandet av en s. k. uppförandekod för multinationella företag. Under dessa diskussioner väcktes tanken att också medlemsstaternas agerande gentemot företagen borde beaktas.

På grundval av ett omfattande arbete inom olika organ hos OECD – bl. a. en särskild kommitté för internationella investeringar och multinationella företag (IME-kommittén) – antog regeringarna i organisationens medlemsländer (utom Turkiet) år 1976 en *deklaration om internationella investeringar och multinationella företag*. Regeringen har i en särskild förordning (SFS 1976:1111) givit till känna att OECD har antagit deklarationen.

I deklarationen *ingår fem huvudpunkter*. Dessa är Riktlinjer för multinationella företag (I), Nationell behandling (II), Främjande och hämmande åtgärder avseende internationella investeringar (III), Samrådsprocedurer (IV) och Översyn (V). Deklarationen innebär bl. a. att regeringarna rekommenderar multinationella företag som arbetar inom deras territorier att följa de riktlinjer som återfinns i en bilaga till deklarationen. I ingressen till riktlinjerna sägs bl. a. att dessa är frivilliga till sin karaktär och ej kan genomdrivas på rättslig väg.

Riktlinjerna är indelade i sju avsnitt, nämligen allmänna principer, information, konkurrens, finansiering, beskattning, sysselsättning och arbetsmarknadsfrågor samt vetenskap och teknologi.

En inofficiell svensk översättning av deklarationen och riktlinjerna har år 1980 publicerats av industridepartementet (se vidare nedan).

I enlighet med huvudpunkt V i 1976 års deklaration verkställdes år 1979 inom OECD en översyn av riktlinjerna och besluten. Vissa dokument – bl. a. den rapport från den tidigare nämnda IME-kommittén som ligger till grund för översynen – har publicerats under titeln *International Investment and Multinational Enterprises – Review of the 1976 Declaration and Decisions* (OECD 1979).

Industridepartementet har år 1980 utgett skriften "Internationella investeringar och multinationella företag – Översyn av 1976 års deklaration och

beslut". Denna innehåller bl. a. en sammanfattning av kommittérapporten och de ändringar som regeringarna gjorde i riktlinjerna för multinationella företag. I publikationen återfinns också den ovan nämnda inofficiella översättningen av deklarationen och riktlinjerna och i anslutning därtill en sammanfattning av de förklarande kommentarer till riktlinjerna som kommittén funnit skäl att göra mot bakgrund av de erfarenheter man fått av riktlinjernas hittillsvarande tillämpning. Dessa kommentarer "har till syfte att mer i detalj bestämma riktlinjernas omfattning och betydelse men inte att ändra själva innehållet" (industridepartementets sammanfattning s. 4).

I det fortsatta uppföljningsarbetet avser kommittén – enligt industridepartementets sammanfattning – att lägga stor vikt vid det stöd som lämnas från MNF både individuellt och genom deras organisationer. Företagen rekommenderas att offentligt, företrädesvis i sina årsrapporter, förklara att de accepterar riktlinjerna. De uppmanas vidare att i årsrapporterna fortlöpande rapportera om sina erfarenheter av riktlinjerna, vilket kan innefatta uppgifter om åtgärder vidtagna i syfte att tillämpa dem samt eventuella svårigheter i detta hänseende. Medlemsregeringarna kommer också att genom lämpliga åtgärder och arrangemang underlätta hanteringen av frågor som berör riktlinjerna.

Mot bakgrund av vad som anförs i motion 1979/80:1789 rörande samhällelig och facklig insyn i utlandsägda multinationella företag med verksamhet i Sverige kan påpekas att bl. a. avsnitten "Information" och "Sysselsättning och arbetsmarknadsfrågor" i riktlinjerna har försetts med förklarande kommentarer. En sammanfattande översättning av dessa kommentarer ingår också i industridepartementets nyss nämnda skrift (s. 25–36).

Behandlingen av MNF-frågor inom vissa OECD-kommittéer

Internationella investeringar och multinationella företags verksamhet är föremål för uppmärksamhet vid en rad av OECD:s kommittéer. Den centrala och samordnande uppgiften på detta område ankommer, som förut antytts, på den s. k. IME-kommittén. Många av de övriga kommittéerna behandlar olika aspekter på multinationella företag, bl. a. förhållandet mellan dessa och u-länderna. Flertalet kommittéer är emellertid inriktade på frågor om direktinvesteringar och multinationella företags verksamhet i industriländerna. Till dessa kommittéer hör industrikommittén, konkurrensbegränsningskommittén, skattekommittén, kommittén för vetenskap och teknologi samt kommittén för osynliga transaktioner och betalningar. En översiktlig redogörelse för arbetet inom bl. a. de nämnda kommittéerna har utarbetats av utredningen om utländska övertaganden av svenska företag och publicerats i betänkandet (SOU 1978:73) Kontroll av utländsk företags-etablering i Sverige m. m. (s. 206-211).

Behandlingen av MNF-frågor inom vissa övriga mellanstatliga organisationer

I betänkandet (SOU 1978:73) Kontroll av utländsk företagsetablering i Sverige m. m. finns en redovisning av det arbete med MNF-frågor som bedrivs inom olika mellanstatliga organisationer. Den följande redogörelsen utgör en starkt förkortad version av utredningens redovisning. På vissa punkter har framställningen dock aktualiserats.

ECOSOC

Ekonomiska och sociala rådet (ECOSOC) är ett av FN:s huvudorgan. ECOSOC har till uppgift att åstadkomma internationell samverkan vid lösande av mellanfolkliga problem av ekonomisk, social, kulturell och humanitär art.

År 1972 uppdrog ECOSOC åt en s. k. "group of eminent persons" att studera de transnationella företagens betydelse för den ekonomiska utvecklingen, särskilt i utvecklingsländer, och för de internationella relationerna. På grundval av eminentgruppens arbete inrättade ECOSOC år 1974 en mellanstatlig kommission för transnationella företag och ett s. k. center för transnationella företag. Särskilda expertgrupper inom ECOSOC behandlar bl. a. frågor om internationell standard för ekonomisk redovisning och om korrupta affärsmetoder.

Kommissionen för transnationella företag består av 48 medlemmar, däribland Sverige. Enligt kommissionens år 1976 fastställda arbetsprogram skall uppgiften att utforma en s. k. uppförandekod för transnationella företag ges högsta prioritet. Arbetet med ett kodutkast pågår inom ramen för en mellanstatlig arbetsgrupp. Gruppens förslag avses föreligga under år 1981. Som underlag har *centret för transnationella företag* avgivit vissa rapporter. Synpunkter och förslag rörande kodarbetet från olika stater och internationella organisationer har också dokumenterats.

ILO

Internationella arbetsorganisationen (ILO) är FN:s fackorgan för socialpolitik och arbetsmarknadsfrågor. ILO har en för FN-organ unik trepartsstruktur. Varje medlemsstat deltar nämligen med regerings-, arbetsgivar- och arbetstagarombud.

ILO:s befattning med MNF-problematiken omfattar numera ett 30-tal forsknings- och utredningsprojekt. År 1977 antog styrelsen för ILO en trepartisk *deklaration om riktlinjer angående multinationella företag och socialpolitik*. Enligt punkt 7 i deklarationen uppställer denna riktlinjer på områdena för sysselsättning, utbildning, arbetsvillkor och levnadsvillkor samt arbetsmarknadsfrågor. Regeringar, arbetsgivar- och arbetstagarorga-

nisationer samt multinationella företag rekommenderas att iaktta riktlinjerna på frivillighetens grund. – En svensk översättning av deklARATIONEN finns i det tidigare nämnda betänkandet SOU 1978:73 (s. 188–196).

Under år 1980 har en särskild kommitté inom ILO förberett styrelsens ställningstagande i november 1980 till frågan om formerna för en tillämpningsprocedur för denna deklARATION.

UNCTAD

FN:s handels- och utvecklingskonferens (UNCTAD) har vid åtskilliga tillfällen under 1970-talet behandlat frågor rörande transnationella företag. Sedan år 1975 har arbete pågått med att utforma ett utkast till internationell uppförandekod rörande teknologiöverföring.

Europarådet

De multinationella företagen har under 1970-talet också varit föremål för Europarådets uppmärksamhet.

Beslutande organ inom Europarådet är ministerkommittén. Den rådgivande församlingen, som består av företrädare för medlemsstaternas parlament, avger bl. a. resolutioner till ministerkommittén. År 1976 antog den rådgivande församlingen en *resolution om multinationella företag*. Resolutionen anknyter nära till OECD:s riktlinjer. – En svensk översättning av resolutionen finns i det tidigare nämnda betänkandet SOU 1978:73 (s. 211–214).

Nordiska rådet

Nordiska rådet antog år 1974 en rekommendation med innehållet att rådet anbefallde det Nordiska ministerrådet att undersöka de multinationella företagens roll i de nordiska ländernas ekonomi och att bedöma om denna undersökning ger grundval för en gemensam nordisk lagstiftning och/eller andra förhållningsregler.

Ministerrådet har tillsatt en ad hoc kontaktgrupp angående multinationella företag. Denna kontaktgrupp har fungerat som styrgrupp för utredningsarbete i frågan. I början av år 1980 publicerades utredningen Multinasjonale selskapers rolle i de nordiske lands økonomi (NU A 1979:19).

I utredningen (s. 252 f.) pekas på behov av olika åtgärder för att förbättra informationen om de multinationella företag som är verksamma i Norden. Vidare förordas gemensamma nordiska förberedelser inför MNF-frågornas behandling i olika internationella sammanhang. Också frågan om en harmonisering av de etableringsregler för utländska företag som gäller i de olika nordiska länderna aktualiseras i utredningen.

På grundval av inhämtade synpunkter förbereder f. n. Nordiska minister-

rådets sekretariat i Oslo ett meddelande från ministerrådet till Nordiska rådet. Avsikten är att detta meddelande skall föreligga i december 1980 inför nordiska rådets session i mars 1981.

Utredningen om utländska övertaganden av svenska företag

Frågan om ett generellt system för kontroll av utländsk företagsetablering och utlandsägda företags verksamhet i Sverige övervägdes åren 1973–1978 av utredningen (Ju 1973:17) om utländska övertaganden av svenska företag (ordförande: landshövding Per Eckerberg). I utredningens betänkande (SOU 1978:73) Kontroll av utländsk företagsetablering i Sverige m. m. har på initiativ av skilda ledamotsgrupper redovisats tre olika förslag till en lag om kontroll av utländsk företagsetablering här i riket. Den nya lagstiftningen är avsedd att ersätta främst de bestämmelser i lagen (1916:157) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m. (1916 års lag) som ger vissa möjligheter till prövning av övertaganden av vissa svenska aktiebolag.

Utredningen var enig i uppfattningen att utländska direktinvesteringar kan tillföra Sverige olika nyttigheter såsom kapital, sysselsättningstillfällen, exportmöjligheter och nya kunskaper i fråga om teknik, marknadsföring och företagsledning samt att de utländska direktinvesteringarna på dessa och andra sätt kan bidra till det svenska näringslivets differentiering, effektivitet och internationella konkurrenskraft. Däremot gick meningarna starkt isär när det gällde att bedöma i vad mån de utländska direktinvesteringarna här i landet motiverar en samhällelig kontroll av utländsk företagsetablering och utländska företags verksamhet. Mot denna bakgrund har, som nyss antytts, utarbetats tre olika lagförslag.

Ett av dessa förslag (*kontrollinjen*) medger en fullständig kontroll av utländsk företagsetablering och utlandsägda företags verksamhet här i landet.

Det andra förslaget (*likabehandlingslinjen*) innefattar en begränsad möjlighet till kontroll av utländska övertaganden av svenska företag men uttrycker i övrigt uppfattningen att de utlandsägda företagens verksamhet inte bör kontrolleras med andra medel än dem som står samhället och de anställda till buds för insyn och medbestämmande inom näringslivet i gemen.

Det tredje förslaget (*förhandlingslinjen*), som i likhet med kontrollinjens förslag medger en fullständig etableringskontroll, tar i övrigt sikte på att konkreta problem som uppkommer i samband med utlandsägda företags verksamhet här i landet skall lösas inom ett lagfäst förhandlingssystem.

En sammanfattning av den närmare innebörden av de tre lagförslagen finns i utredningens betänkande SOU 1978:73 (s. 28–39).

Betänkandet har remissbehandlats.

Remissinstanserna har med få undantag utsatt såväl kontroll- som

förhandlingslinjen för kritik. Särskilt stark kritik har anförts av företrädare för näringslivsorganisationer. Ett genomgående tema för denna kritik är att den etablerings- och verksamhetskontroll som föreslås i dessa alternativ skulle diskriminera utländska företag och vara oförenlig med Sveriges internationella åtaganden i olika sammanhang, bl. a. inom OECD. Farhågor framförs också för internationella motåtgärder, riktade mot svenska utlandsinvesteringar och/eller svensk export. En av de allvarligaste erinringarna mot förslagen är emellertid enligt kritikerna att investeringar och flödet till Sverige av internationell teknologi skulle motverkas. Skepsis mot behovet av så långtgående lagstiftning som föreslås av de nämnda två linjernas anhängare kommer även fram i remissyttrandena från olika statliga myndigheter, vilka också pekar på olika svårigheter vid ett genomförande.

Ett mera oreserverat stöd för kontrollinjen uttalas av LO, som vänder sig mot uppfattningen att denna linje skulle strida mot Sveriges internationella förpliktelser. Enligt LO är det endast om kontrollsystemet i sin helhet missbrukas för att ohämmat stoppa utländska företags etableringsverksamhet i Sverige som det skulle komma i strid med t. ex. OECD:s kapitalliberaliseringsstadga. Men en sådan tillämpning skulle fackföreningsrörelsen motsätta sig.

Också TCO anser att det behövs en lagfäst kontroll av utländsk företagsetablering i Sverige, liksom möjligheter till kontroll av de utländska företagens verksamhet efter etableringstillfället. Enligt TCO innebär kontroll- och förhandlingslinjerna inte någon radikal omläggning av Sveriges hittillsvarande politik i vad gäller utländska investeringar i Sverige. De båda förslagen innebär, uttalar TCO, ett steg i riktning mot en reell likabehandling av utländska företag i Sverige jämfört med inhemska företag.

En sammanställning av remissyttrandena färdigställdes under hösten 1979 inom justitiedepartementet. Frågan bereds f. n. inom regeringskansliet, där det finns en interdepartemental arbetsgrupp med uppgift att bereda frågor rörande multinationella företag. En närmare redovisning för denna arbetsgrupp ges i följande avsnitt.

Vissa andra utredningar m. m. med anknytning till MNF-frågor

Inom regeringskansliet tillsattes år 1973 en *interdepartemental arbetsgrupp* som har till uppgift att bereda frågor rörande multinationella företag. Gruppen leds av chefen för industridepartementet. I gruppen ingår såsom ledamöter statssekreterarna i justitie-, ekonomi-, handels-, arbetsmarknads- och industridepartementen samt biträdande kabinetssekreteraren i utrikesdepartementet och den statssekreterare i samma departement som är chef för avdelningen för internationellt utvecklingsarbete. Vidare medverkar vice riksbankschefen. Företrädare för LO, Svenska Metallindustriarbetareförbundet, TCO, SIF, KF, LRF, SAF, Sveriges industriförbund och Sveriges verkstadsförening bereds tillfälle att delta i de av gruppens sammanträden

som anses vara av särskilt intresse för dessa organisationer.

Arbetsgruppen har till uppgift bl. a. att sammanställa faktamaterial och göra analyser av problematiken kring de multinationella företagen samt att tillsammans med näringslivets organisationer och arbetsmarknadens parter bestämma de problemområden som från svensk synpunkt är angelägna att belysa. Gruppen skall mot bakgrund av den företagna probleminventeringen dels göra en värdering av existerande lagstiftning och andra kontrollinstrument, dels initiera förslag till de ändringar och kompletteringar som kan behövas. I gruppens arbetsuppgifter ingår även att dra upp riktlinjer för det svenska handlandet inom internationella organisationer såsom OECD, ILO, ECOSOC och UNCTAD i frågor som avser multinationella företag.

I detta sammanhang bör särskilt nämnas att gruppen utgör svensk s. k. contact point gentemot OECD i frågor som gäller tillämpningen av OECD:s riktlinjer för multinationella företag.

Under 1970-talet har en rad offentliga utredningar behandlat frågor som i större eller mindre utsträckning knyter an till MNF-problematiken. Som exempel kan nämnas arbetsrättskommittén, koncentrationsutredningen och konkurrensutredningen. Även vissa pågående utredningar såsom utredningen om löntagarna och kapitaltillväxten, valutakommittén och direktinvesteringskommittén kommer in på hithörande frågor.

I det till grund för medbestämmandelagen liggande betänkandet (SOU 1975:1) Demokrati på arbetsplatsen behandlade *arbetsrättskommittén* – utöver rätten att i Sverige vidta fackliga stridsåtgärder till stöd för part i utländsk arbetskonflikt – frågan om betydelsen för utlandsägda företag i Sverige och för svenskägda företag utomlands av de i betänkandet föreslagna reglerna om utvidgning av förhandlingsrätten och om utbyggnad i övrigt av arbetstagarnas inflytande i företagen. I vad gäller utlandsägda företags verksamhet i Sverige framhöll kommittén att den föreslagna lagstiftningen inte är tillämplig på utländska företag som äger dotterbolag här i landet. Dessa dotterbolags hela verksamhet omfattas emellertid av rätten till information, förhandlingar och avtalat inflytande i andra former. I princip omfattar rätten till inflytande alla beslut för vilka det i Sverige verksamma företaget har det formella ansvaret. Kommittén framhöll att det också innebär att det utlandsägda företaget i Sverige inte får undandra sig sina skyldigheter, t. ex. i fråga om att lämna ut information av betydelse för företagets verksamhet eller att ta initiativ till förhandling, under hänvisning till att avgörandet i realiteten ligger hos den utländska koncernledningen.

Uppdraget att undersöka konsekvenserna för svensk ekonomi och ekonomisk politik av de internationella företagens växande betydelse redovisade *koncentrationsutredningen* i sitt slutbetänkande (SOU 1975:50) Internationella koncerner i industriländer – samhällsekonomiska aspekter. Mot bakgrund av ett omfattande statistiskt material lämnades i betänkandet en översikt över bl. a. aktuella problemställningar, historisk bakgrund och rådande företags- och samhällsekonomiska teorier rörande multinationella

företag. Betänkandet och remissutfallet återspeglar ett karakteristiskt drag i den allmänna debatten om multinationella företag: enighet om behovet av vidgade och fördjupade kunskaper om företagandets internationalisering och oenighet i bedömningen av dess effekter.

Konkurrensutredningen, som hade i uppdrag att se över lagstiftningen om konkurrensbegränsning och därvid beakta internationella förhållanden, har i betänkandet (SOU 1978:9) Ny konkurrensbegränsningslag föreslagit bl. a. regler om samhällelig kontroll vid samgående mellan företag. Efter remissbehandling bereds hithörande frågor f. n. inom regeringskansliet.

Utredningen (Fi 1975:03) om löntagarna och kapitaltillväxten publicerade år 1979 expertrapporten Internationella koncerner och löntagarfonder (SOU 1979:9 s. 197–242).

Valutakommittén (E 1977:03) skall enligt sina direktiv se över den svenska valutaregleringen och valutalagstiftningen. Kommittén skall särskilt studera tre problemområden, nämligen svenska företags direktinvesteringar i utlandet, värdepappershandeln och övriga finansiella transaktioner samt den författningsmässiga valutaregleringen. Under hösten 1980 avser kommittén att publicera ett delbetänkande.

Direktinvesteringskommittén (I 1977:06) har till uppgift bl. a. att belysa betydelsen av de internationella investeringarnas expansion för den svenska industristrukturen såväl i det förflutna som i vad gäller effekten på den nationella industriella utvecklingen på sikt. Utredningens arbete bör enligt meddelade direktiv i första hand inriktas på tillverkningsindustrins investeringar. I utredningens uppdrag ingår att söka klarlägga de internationella investeringarnas betydelse för sysselsättningen. Vidare bör behandlas de indirekta återverkningarna på företagets internationella konkurrenskraft och effekterna på de nationella konkurrensförhållandena. Utredningen skall uppmärksamma effekterna av de internationella investeringarna på teknisk utveckling och deras betydelse för produktivitetens utvecklingen i svensk industri. Den skall även utreda och lämna förslag till ett sådant statistik- och informationssystem som behövs för att följa utvecklingen av de internationella investeringarna. Vissa rapporter från utredningsarbetet avses bli publicerade under våren 1981.

Sedan år 1976 studerar *statens industriverk* olika aspekter av de multinationella företagens verksamhet. Verket har år 1977 publicerat rapporten (SIND 1977:10) Multinationella företag i svensk livsmedelsindustri och år 1980 utredningen (SIND 1980:4) Multinationella företag: FoU-verksamhet, tekniköverföring och företagstillväxt – en studie av svenska storföretag och utlandsägda företag i Sverige. Som ett led i förberedelsearbetet för 1979 års revision av OECD:s riktlinjer har verket vidare genomfört en undersökning av i Sverige verksamma multinationella företags informationsgivning år 1977. Undersökningen (SIND PM 1979:6) har titeln Multinationella företags informationsgivning – en undersökning av hur företagen följer OECD:s riktlinjer. *Bokföringsnämnden* genomför f. n. en motsvarande undersökning

avseende förhållandena under år 1979.

Statistiska centralbyrån har i uppdrag att fortlöpande upprätta statistik över den svenska industrins produktion utanför Sverige. Uppgifter om svenska internationella koncerner åren 1975 och 1977 har publicerats i Statistiska meddelanden F 1977:10 resp. F 1980:2. Årligen publiceras också statistik om de utlandsägda företagens verksamhet i Sverige.

Av intresse i detta sammanhang är också de studier som *arbetslivscentrum* utfört om händelseutvecklingen kring Emmaboda Glasverk, som i mitten av 1970-talet övertogs av ett utländskt multinationellt företag. En sammanfattande rapport över arbetet har publicerats under titeln "Emmabodapporten. En studie om inflytande i strukturomvandling" (Arbetslivscentrum 1979:1).

Vidare kan nämnas att *LO* och *PTK* år 1979 gemensamt gav ut skriften *Handbok för fackligt arbete i multinationella koncerner*.

Tidigare riksdagsbehandling av frågor om multinationella företag

Näringsutskottet har behandlat frågor om multinationella företag senast våren 1977 (NU 1976/77:30 s. 47) och vid 1980 års urtima riksmöte. En redogörelse för behandlingen av ämnet åren 1971–1975 finns i näringsutskottets betänkande NU 1976/77:30 s. 17.

Vid 1980 års urtima riksmöte behandlade närings- och finansutskotten en motion i vilken bl. a. krävdes en lagstiftning som understödjer fackföreningarnas insyn och ger dem vetorätt mot transaktioner som skadar de arbetandes och nationens intressen.

I sitt yttrande (NU 1980 U:1 y) till finansutskottet avstyrkte näringsutskottet det aktuella motionsyrkandet och hänvisade till sin kommande behandling av motion 1979/80:1789. I detta sammanhang anförde näringsutskottet att 1976 års OECD-deklaration om internationella investeringar och multinationella företag måste beaktas och att bl. a. förslagen från utredningen om utländska övertaganden av svenska företag (SOU 1978:73) och från konkurrensutredningen (SOU 1978:9) måste ägnas uppmärksamhet. På förslag av finansutskottet (FiU U:1 s. 26) avslogs det ifrågasvarande motionsyrkandet av riksdagen.

Händelser vid utlandsägda multinationella företag i Sverige föranledde fråge- och interpellationsdebatter i riksdagen vid tre tillfällen under 1979/80 års riksmöte.

Arbetsmarknadsminister Rolf Wirtén besvarade den 12 november 1979 (RD 1979/80:26 s. 64) en fråga (1979/80:77) av Nils Berndtson (vpk) om ökad anställningstrygghet i multinationella företag. Frågan hade ställts mot bakgrund av uppgifter om en nedläggning av Goodyears fabrik i Norrköping.

Den 10 december 1979 (RD 1979/80:48 s. 61) besvarade industriminister

Nils Åsling två interpellationer – 1979/80:64 av Lennart Brunander (c) och 1979/80:76 av Marie-Ann Johansson (vpk) – och en fråga –1979/80:127 av Hans Nyhage (m) – om sysselsättningsproblemen i Borås och Sjuhäradsbygden. Bakgrunden till interpellationerna och frågan var aviserade driftsin-skränkningar vid Firestone-Viskafors AB.

Industriministern besvarade vidare den 9 juni 1980 (RD 1979/80:167 s. 178) en fråga (1979/80:493) av Jan Bergqvist (s) om regeringsåtgärder för att garantera de anställdas rätt till förhandlingar med ledningen för multinationella företag. Frågan hade ställts mot bakgrund av att de fackliga organisationerna vid Viggo AB i Helsingborg hade krävt att få förhandla med företagets engelska moderbolag Medishield. I industriministerns svar anfördes bl. a. att tvisten hade rest ett antal principiella frågeställningar rörande tolkningen av OECD-riktlinjernas avsnitt om sysselsättning och arbetsmarknadsfrågor.

Utskottet

Vänsterpartiet kommunisterna föreslår i motion 1979/80:1789 att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning som innebär skärpning av villkoren för utlandsägda multinationella företags etableringar och verksamhet i Sverige. Motionärerna menar att de riktlinjer för multinationella företag som har utarbetats inom OECD skall läggas till grund för svensk lagstiftning.

Utskottet har i det föregående redogjort dels för OECD:s riktlinjer och för behandlingen inom vissa andra mellanstatliga organisationer av frågor om multinationella företag, dels för aktuella svenska utredningar om sådana frågor. Av redogörelsen framgår bl. a. att utredningen om utländska övertaganden av svenska företag år 1978 redovisade resultatet av sitt arbete i betänkandet (SOU 1978:73) Kontroll av utländsk företagsetablering i Sverige m. m. Denna fråga bereds f. n. inom regeringskansliet, där det sedan år 1973 finns en särskild interdepartemental arbetsgrupp för frågor rörande multinationella företag. Gruppen leds av industriministern.

Utskottet förutsätter att regeringen efter avslutad beredning kommer att lägga fram förslag i ärendet. Mot denna bakgrund finner utskottet inte att riksdagen har skäl att göra ett uttalande av den innebörd som föreslås i motionen. Denna avstyrks således.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motion 1979/80:1789.

Stockholm den 27 november 1980

På näringsutskottets vägnar
INGVAR SVANBERG

Närvarande: Ingvar Svanberg (s), Johan Olsson (c), Hugo Bengtsson (s), Sven Andersson (fp), Nils Erik Wååg (s), Margaretha af Ugglas (m), Lilly Hansson (s), Birgitta Hambræus (c), Bengt Sjönell (c), Rune Jonsson (s), Karl Björzén (m), Wivi-Anne Radesjö (s), Karl-Erik Häll (s), Christer Eirefelt (fp) och Lennart Blom (m).

Reservation

Ingvar Svanberg, Hugo Bengtsson, Nils Erik Wååg, Lilly Hansson, Rune Jonsson, Wivi-Anne Radesjö och Karl-Erik Häll (alla s) anser att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

Vänsterpartiet kommunisterna --- (= utskottet) --- av industriministern.

Frågan om en lagstiftning som skärper villkoren för utlandsägda multinationella företags etableringar och verksamhet i Sverige har under de senaste åren fått förstärkt aktualitet. I några uppmärksammade fall har inom sådana företag beslut av genomgripande betydelse kommit till stånd i former som inte svarar mot rimliga krav på insyn och inflytande från samhällets och från de anställdas sida. Såväl de berörda fackliga organisationerna som industriministern har i olika sammanhang anfört kritik av denna innebörd. Som exempel kan nämnas de beslut som på senare tid har fattats om nedläggningar inom gummiindustrin, vilka också föranlett debatt inom riksdagen.

Som nyss nämnts föreligger nu ett omfattande utredningsmaterial, vilket kan läggas till grund för lagstiftning om regler för de utlandsägda multinationella företagens etableringar och verksamhet i Sverige. Dessutom finns den likaledes tidigare nämnda interdepartementala arbetsgruppen inom regeringskansliet. Förutsättningar för en snabb handläggning av de här aktuella frågorna föreligger därmed.

Utskottet anser att regeringen snarast bör lägga fram förslag till lagstiftning för att skärpa kontrollen över utlandsägda multinationella företags etableringar och verksamhet i Sverige. De riktlinjer för innehållet i en sådan lagstiftning som föreslås i motion 1979/80:1789 är emellertid enligt utskottets mening delvis oklara. Förslagen bör grundas på den s. k. kontrollinjen enligt betänkandet (SOU 1978:73) Kontroll av utländsk företagsetablering i Sverige.

Utskottet hemställer

att riksdagen

1. som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
2. avslår motion 1979/80:1789 i den mån den inte tillgodoses genom utskottets hemställan under 1.